

Correctievoorschrift HAVO

2019

tijdvak 1
woensdag 22 mei
07.30 - 10.30 uur

Aardrijkskunde

Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten in het bijgeleverde programma Wolf.
Zend de gegevens uiterlijk dinsdag 28 mei 2019 elektronisch naar het ETE.

Het correctievoorschrift bestaat uit:
Regels voor de beoordeling
Algemene regels
Vakspecifieke regels
Beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 30, 31 en 32 van het Landsbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-v.s.b.o. d.d. 23-06-2008 (PB. 2008, no. 54). Voor de beoordeling zijn de volgende passages van bovenvermelde artikelen van het Landsbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het ETE (Examenbureau).
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het ETE (Examenbureau).
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden

- toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
- 3.4 indien slechts een voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
- 3.5 indien meer dan een voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd worden, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
- 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, hoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan een antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar een keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Eenzelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij dient de fout of onvolkomenheid wel mede te delen aan het ETE. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen door het ETE rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer. Dit cijfer kan afgelezen worden uit omzettingstabellen die beschikbaar worden gesteld door het ETE na de bepaling van de definitieve cesuur.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen Aardrijkskunde HAVO 2019 eerste tijdvak kunnen maximaal 80 scorepunten worden behaald. Het examen bestaat uit 34 vragen.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Afrika en het WK

1 maximumscore 2

- Afrika 177B / Wereld 240E (Afrika 183A / Wereld 266D) 1
- Frankrijk had (veel) koloniën in Afrika 1

2 maximumscore 2

- Zuid-Noord migratie is een migratie van arme landen / de periferie (in het zuiden) naar rijke landen / het centrum (in het noorden). 1
- De afkomst van (een groot deel van) de Franse spelers is uit (het arme) Afrika (in het zuiden). 1

3 maximumscore 3

Voorbeelden van juiste antwoorden zijn (drie van de volgende voor elk 1 punt):

- Politieke dimensie: oorlog / conflict / corruptie / (politieke) ongelijkheid
- Economische dimensie: armoede / werkloosheid / crisis / inflatie
- Demografische dimensie: groene druk / hoge bevolkingsdruk / overbevolking
- Sociaal-culturele dimensie: discriminatie / sociale ongelijkheid / lage opleidingen
- Fysisch-geografische / ecologische dimensie: hongersnood / droogte / landdegradatie

4 maximumscore 2

- Migranten hebben (vaak) een laag inkomen. 1
- De huizenprijzen in de 'Banlieus' zijn (relatief) laag / in het centrum zijn de huizenprijzen (relatief) hoog (waardoor de 'Banlieus' betaalbaar zijn voor migranten). 1

5 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord:

- In Frankrijk zijn allerlei (negatieve) stereotypen over de immigranten. 1
- Dit leidt tot segregatie (van verschillende bevolkingsgroepen, die niet als Frans worden gezien). 1
- Deze scheiding bemoeilijkt de integratie (van verschillende bevolkingsgroepen). 1
- Kritiek: Immigranten worden niet voor vol Frans aangezien (tenzij Frankrijk bv. een WK wint met een elftal met grotendeels een immigratieachtergrond). 1

Opgave 2 Een groeiende wereldbevolking

6 maximumscore 2

- In Europa is sprake van grijze druk (vergrijzing); hierbij hoort een urn / ui-vorm. 1
- In Afrika is sprake van groene druk (vergroening); hierbij hoort een piramidevorm. 1

Opmerking: Per continent moeten zowel het soort demografische druk als de bijbehorende (vorm van de) leeftijdsgrafiek genoemd zijn voor het toekennen van een scorepunt.

7 maximumscore 4

Voorbeeld van een ontwikkeling die kan leiden tot een hogere prognose:

- (Hogere economische groei en dus) verbetering medische voorzieningen / hygiëne / landbouwopbrengsten (of elk ander goed argument) 1
- kan leiden tot minder sterfgevallen (waardoor de prognose hoger wordt) 1

Voorbeeld van een ontwikkeling die kan leiden tot een lagere prognose:

- Toename opleidingsniveau (van vrouwen) / verandering cultuur (of elk ander goed argument) 1
- kan leiden tot (verlate) zwangerschap en dus) minder geboortes (waardoor de prognose lager wordt) 1

Opmerking: voor zowel een hogere als een lagere prognose kunnen verschillende ontwikkelingen als voorbeeld genoemd worden.

8 maximumscore 2

- India heeft een grote natuurlijke bevolkingsgroei / een relatief jonge bevolking (met een hoge vruchtbaarheid). 1
- China heeft (in 1979) de eenkindpolitiek ingevoerd (waardoor het aantal jongeren is gedaald, zodat de bevolkingsgroei is afgenomen). 1

9 maximumscore 2

Vier van onderstaande oorzaken:

- Droogte / woestijngebieden
- Tropisch regenwoud / jungle
- Berggebieden / hoogte / (veel) hoogteverschillen / steil
- Koude / polaire gebieden
- Onvruchtbare gebieden

Indien 4 juiste oorzaken 2

Indien 3 of 2 1

Indien 1 of 0 0

10 maximumscore 1

Twee van onderstaande voorbeelden, voor samen 1 punt:

- Kustgebieden / Gebieden aan zee
- Langs rivieren / In rivierdelta's
- In laaggelegen gebieden / In vlaktes
- In vruchtbare gebieden
- In de gematigde / (sub)tropische zones

Opgave 3 De plastic soep

11 maximumscore 2

- Door de draaiing van de aarde 1
- krijgen zeestromen (net als luchtstromen) een afwijking. 1

12 maximumscore 2

- C 1
- Dit gebied heeft volgens de atlaskaarten de meest constante windrichting (zodat de oppervlaktestroom hier relatief veel plastic verzamelt / zodat het project hier het meest effectief is). 1

13 maximumscore 3

- De aardbeving veroorzaakte een tsunami. 1
- Door de golven / grote overstromingen is veel materiaal (van het land) naar de oceaan gestroomd. 1
- Dit materiaal is met de zeestromen naar Hawaii gebracht (en is daar aangespoeld). 1

14 maximumscore 2

- De macroregio Azië. 1
- In deze regio groeit de economie (relatief) sterk (met een groeiende plastic consumptie en een grotere bijdrage aan de plastic soep als gevolg). 1

15 maximumscore 2

- In Noord-Amerika en Oost-Azië / gebieden aan (de noordzijde van de) Grote Oceaan neemt de neerslag toe / wordt het natter. 1
- Hierdoor kan meer plastic de zee instromen (vanaf het land / uit grote steden). 1

16 maximumscore 2

- Caribische (zee)stroom 1
- NO-passaat 1

Opgave 4 Indonesië, een explosief gebied

17 maximumscore 2

Twee van de volgende elementen, voor elk 1 punt:

- Diepzeetroggen
- Gebergtevorming
- Aardbevingen
- Actieve vulkanen (eilandbogen)

18 maximumscore 5

- Er is convergentie tussen 2 ongelijke platen. 1
- In deze situatie ontstaat een subductiezone, waarbij een (relatief zware) plaat onder een (relatief lichte) plaat duikt. 1
- Onder de subductiezone / In de mantel ontstaan magmakamers waar de druk hoog is / toeneemt. 1
- Het magma is stroperig doordat sedimenten en oceaanwater worden vermengd met magma. 1
- Hierbij ontstaan explosieve uitbarstingen en vormen zich stratovulkanen. 1
(Hierdoor zijn de eilanden Java en Sumatra ontstaan).

Opmerking: Indien in de beschrijving op een correcte wijze gebruik is gemaakt van de onderstreepte begrippen, in combinatie met het bijbehorende, onderstreepte kenmerk, wordt per begrip 1 punt toegekend.

19 maximumscore 3

- Er wordt een grote hoeveelheid (pyroclastisch) materiaal de atmosfeer in geblazen. / Door de uitbarsting van de vulkaan ontstaat een (sterke) stijgende luchtbeweging. 1
- Hierdoor ontstaan (as)wolken / stortregens / ontstaat condensatie / onweer. 1
- De neerslag stroomt de helling af (in de vorm van een modderstroom). 1

Opmerking: Door de ligging nabij de evenaar in combinatie met de geringe hoogte van het landschap kan hier geen sprake zijn van smeltwater.

20 maximumscore 2

Twee van onderstaande kenmerken, voor elk 1 punt:

- Een gloedwolk beweegt met hoge snelheid
- Een gloedwolk heeft een groot bereik
- Een gloedwolk is (vaak) onverwacht

21 maximumscore 1

Een van onderstaande elementen:

- Seismische activiteit
- Gassen die uit bodem ontsnappen
- Verwarming van grondwater / geiservorming

22 maximumscore 2

- Barbados. 1
- Beide eilanden zijn ontstaan door ophoping van sedimenten (die geschraapt worden bij het proces van subductie, dus niet door vulkanisme) / door plooiing van zeebodem / behoren tot de sedimentaire buitenboog (van een subductiecomplex). 1

Opgave 5 Scheepvaart in het Caribisch gebied

23 maximumscore 2

- Verbeterde technologie in scheepvaart (van zeilschip, naar stoomschip tot ontbrandingsmotoren, of bijvoorbeeld containerisering). 1
- Schaalvergroting (of antwoorden waaruit blijkt dat in steeds grotere eenheden wordt gewerkt). 1

24 maximumscore 4

- Oranje = Visserboten: (grootschalige) visvangst vindt plaats op oceanen / in voedselrijke wateren / langs de kust 1
- Rood = Olie tankers / gastankers: relatief veel bij olie-rijke landen / centrumlanden 1
- Blauw = Passagiersschepen: bij toeristische gebieden / populaire cruiseroutes 1
- Groen = Containerschepen: tussen semiperiferie en centrum / over internationale zeeroutes 1

25 maximumscore 2

Twee van de volgende redenen, elk voor 1 punt.

- Het Panamakanaal verbindt de Caribische Zee met de Grote Oceaan / is een belangrijke scheepvaartroute
- Het Caribisch gebied ligt tussen verschillende markten / verbindt verschillende regio's
- Het Caribisch gebied heeft (op een aantal plaatsen) goede havenfaciliteiten voor bijvoorbeeld overslag / is een transitgebied

26 maximumscore 3

- Voor de aanvoer (vanuit de auto-producerende landen) van de hubs (Kingston, Jamaica en Pointe-à-Pitre, Guadeloupe) worden de (intercontinentale) rorosschepen gebruikt. 1
- In de hubs (Kingston, Jamaica en Pointe-à-Pitre, Guadeloupe) worden de auto's gelost (roll off). 1
- De auto's worden vervolgens (met een ander, kleiner schip) naar de eindbestemming getransporteerd (naar één van de meer dan 20 bestemmingen in het Caribisch gebied). 1

27 maximumscore 2

- Oorzaak: Er is verschil tussen landen in vrije marktwerking / protectionistische maatregelen / landen kunnen invoerheffingen vragen op producten (zoals auto's). 1
- Gevolg: Sommige producten vertonen hierdoor grote prijsverschillen tussen landen. 1

28 maximumscore 2

Omschrijving met daarin twee van de volgende onderdelen, voor elk 1 punt:

- Kolonialisme / overheersing vanuit Europese landen
- Slavernij / slavenhandel vanuit Afrika
- De scheepvaart was met zeilschepen
- Havengericht / bouw van forten
- Grondstoffen / specerijen / (edel)metalen) e.d. worden verscheept naar Europa
- Antwoorden met betrekking tot 'De gouden handelsdriehoek'

Opgave 6 De crisis van Venezuela

29 maximumscore 2

- Oorzaak: Door de economische crisis zijn de informele sector en / of de zelfvoorziening toegenomen. 1
- Gevolg: Deze sectoren worden niet geregistreerd (zwarte markt / ruilhandel) en hierdoor wordt het cijfer onnauwkeurig(er). 1

30 maximumscore 2

- Het nationaliseren van (buitenlandse) bedrijven betekent dat private bedrijven publiek worden (van de overheid). 1
- Door het nationaliseren van buitenlandse bedrijven verslechtert het 'ondernemersklimaat' / daalt concurrentiekracht / stijgen nationale uitgaven. 1

31 maximumscore 3

- GB 245C (259C) 1
- De inkomsten (uit export) zijn (sterk) afhankelijk van olie. 1
- Als de prijs van / de vraag naar aardolie (sterk) daalt, verliest Venezuela een (groot) deel van zijn inkomsten. 1

32 maximumscore 2

- De koopkracht van de bevolking daalt (extreem). 1
- Uit een voorbeeld dient te blijken dat producten (ongeveer) 10.000 keer zo duur zijn geworden / men veel minder producten kan kopen met geld. 1

33 maximumscore 2

- De Benedenwindse eilanden, die dichterbij Venezuela liggen, ontvangen meer migranten (vluchtelingen). 1
- De Bovenwindse eilanden, die verder weg liggen van Venezuela, ontvangen minder migranten (vluchtelingen) (zodat sprake is van afstandsverval). 1

34 maximumscore 2

- Het uitgangspunt van het bolivarisme is het socialisme / gelijkheid tussen de inwoners / herverdeling van inkomsten. 1
- De bevolking heeft honger terwijl de president chic eet (of: er is toename van dualisme in Venezuela / een groeiende kloof tussen arm en rijk / verslechterende situatie voor de massa van de bevolking / politieke uitbuiting van de bevolking). 1